

Tomasz Polkowski

PRIDE – program pěstounské péče a adopcí v Polsku, čili jak připravovat pěstounské a adoptivní rodiny¹

Představme si teď dítě, které skutečně milujeme a k němuž máme opravdu vřelý vztah. Může to být naše vlastní dítě nebo potomek někoho jiného z naší rodiny. Někteří z vás si vybaví dítě z dětského domova nebo ze školy, kde pracujete. A někteří (zejména ti mladší z vás) si budete spíše představovat svůj sen, své vysněné dítě, které byste jednou rádi měli ...

Vidíte to dítě před sebou? Jak vypadá? Jak se chová? V čem je skvělé? Má vás rádo?... Vezměte si jen, o kolik je celý svět krásnější, když můžete být se svým milovaným dítětem. Představte si, kolik nádherných chvil spolu ještě strávíte, kolik ještě radosti spolu prožijete. Někdy přijdou možná i smutné chvíle a nějaké ty starosti, ale až je spolu překonáte, ještě více vás to sblíží.

A teď si představte, že se vám stane něco opravdu hodně zlého. Vy a váš partner jste měli nehodu a skončili jste v nemocnici. Nějakou dobu, možná i několik měsíců, se nebudete schopni starat o své dítě. Není jiná možnost – musíte se rozhodnout co nejrychleji. Komu svěříte své dítě do opatrování? Zvolíte nejbližší dětský domov? Nebo zařízení pro péči o děti v naléhavých případech? Předáte své dítě kolegovi, o kterém víte, že je výborný specialista? Nebo spíš někomu z rodiny nebo alespoň dobrému příteli, který dítě zná a má k němu jistý vztah? Jaké vlastnosti a dovednosti by měl mít člověk, který se bude po delší dobu starat o vašeho milovaného potomka?

Toto byla část více méně standardního úvodu první schůzky programu PRIDE – programu pěstounské péče a adopcí, která je určena jak osobám organizujícím poskytování pěstounské péče („školitelům“), tak zájemcům o pěstounství. Hned samotný úvod sezení nám prozrazuje, z čeho tento jedinečný program vychází. Tímto východiskem je předpoklad a přesvědčení, že každý z nás má docela dost zkušeností s téměř všemi stránkami péče o děti. Máme své vlastní děti nebo si vybavujeme, jak

¹ Překlad dokumentu, který představil Tomasz Polkowski, Sdružení Náš domov, Polsko na Mezinárodním workshopu „Systém pěstounské péče v České republice a ve vybraných evropských zemích“, který se konal ve dnech 10. a 11. 8. 2010 v rámci tohoto výzkumného projektu.

jsme sami vyrůstali. Celou řadu zážitků, zkušeností, vzpomínek, emocí, myšlenek a názorů si spojujeme s dětstvím a s výchovou dětí. Když si budeme chtít představit člověka, který by se jako pěstoun mohl ujmout našeho dítěte, a projdeme si v duchu vlastnosti a dovednosti, které by takový člověk měl mít, výsledkem bude představa dokonalého pečovatele. Sestavíme si vyčerpávající seznam základních požadavků, které má pěstounská rodina bezesbýtku splňovat. A to všechno jsme schopni zvládnout díky vlastním vzpomínkám a zkušenostem, které už sami máme!

Většina lidí zpravidla odpovídá, že v tak obtížné situaci by své dítě svěřili někomu z nejbližších příbuzných nebo nejlepšímu příteli, kterého dobře znají, který má jejich dítě rád a chce pomoci. Když se vás zeptáme na vlastnosti a dovednosti, bude vaší odpovědí dlouhý seznam požadavků. Musí to být člověk, který je zodpovědný, laskavý, hodný, chápavý, ale zároveň důsledný, trpělivý a takový, který si dovede získat respekt. Budete chtít, aby onen člověk dobře znal vaše dítě a akceptoval jeho jedinečnou osobnost. Jestliže bude oním člověkem někdo, kdo má k dítěti emocionální vztah, bude mu navíc schopen pomoci překonat smutek plynoucí z dočasného odloučení od rodičů. Zásadní roli hraje v tomto případě empatie, dovednost, která v sobě skrývá více než jen dobrou vůli – k tomu, aby mohl být člověk empatický, je nutný čas, trpělivost a ochota dítě lépe poznat.

Vaše dítě má spoustu koníčků. Matěj hraje šachy a Natálce se líbí hip-hop. Mají lidé, kteří budou o dítě pečovat, dovolit dítěti, aby se těmto koníčkům věnovalo i nadále? Má Dorotka pořád chodit do svých oblíbených tanečních hodin? Má se Anička pořád vídat s dívkami z vedlejšího domu? Nebo by se spíš měla přestěhovat někam daleko a neměla by s nimi být ve spojení? Víím, co odpovíte. Příklad byste si, aby se toho v životě vašeho dítěte změnilo co nejméně. Bude se už tak dost trápit kvůli tomu, že s vámi nemůže být, proč by měly vše zhoršovat ještě další ztráty?

A co vy? Chtěli byste, aby pěstoun držel vaše dítě od vás dál a nedovolil mu jít se za vámi do nemocnice podívat? Nebo byste byli raději, kdyby bylo dítě chráněno před všemi zlými situacemi a aby se člověk, který o něj bude pečovat, postaral o to, aby na vás dítě zapomnělo, nebylo „traumatizováno“ a nemuselo myslet na problémy? Je mi jasné, že okamžitě odpovíte: „Jistě že chceme, aby za námi dítě chodilo! Chceme se s ním vidět a chceme také, aby se s námi člověk, který se o dítě stará, spojil a probral

s námi všechny důležité záležitosti, které se našeho dítěte týkají! Přejeme si taky, aby měl tento člověk podobný žebříček hodnot, jaký máme my, tedy aby naše dítě vychovával způsobem, jakým bychom ho vychovávali my, a v atmosféře, jaká by panovala u nás!". V takovýchto situacích je skutečně i způsob komunikace velice důležitý. Jak se spolu doma bavíme? Bude se dítě u nás cítit dobře a v bezpečí? Bude chápat náš smysl pro humor?

Vidíte teď, jak přesné by byly vaše představy o pěstunech, kdyby šlo o vaše vlastní dítě? Nyní pro vás bude velmi snadné zodpovědět následující otázku: liší se nějak děti z rodin, které procházejí obtížným obdobím (možná že rodiče nejsou zrovna v nemocnici, ale jejich situace je jinak zlá), a potřebují jiné pěstouny než vaše dítě? Použijete v případě dětí z dětského domova stejný seznam požadavků na pěstouny, jaký jste použili u svého dítěte?

Když tedy mluvíme o „požadavcích“ na případné pěstouny, máme na mysli jejich vlastnosti, nebo dovednosti? Co pro nás bude důležitější – vyhovuje-li daný člověk zcela neurčitě vymezené kategorii lidí „dobrých a hodných“, nebo má-li potřebné dovednosti, tedy je-li schopen naplňovat emocionální potřeby dítěte? Program PRIDE je v tomto ohledu velmi konkrétní – vychází totiž z přehledu konkrétních dovedností, které by budoucí pěstouni neměli postrádat, aby byli schopni vytvořit pro svěřené dítě bezpečné pěstounské prostředí. Zájemci o poskytování pěstounské péče nebo potenciální adoptivní rodiče už velkou část těchto dovedností mají. Tuto skutečnost označujeme za pozitivní potenciál adeptů na pěstounství či adopci – jejich přednosti či silné stránky. Tento potenciál musejí školitelé z programu PRIDE v adeptech „odhalit“ během skupinových seminářů, konzultačních schůzek, které probíhají u zájemců doma, a rovněž s využitím dalšího nástroje, kterému říkáme „kniha o životě“, tedy průzkumu, který obsahuje otázky týkající se všech témat, kterým je věnována pozornost na konzultačních schůzkách. Dovednosti nezbytné k poskytování pěstounské péče mohou kandidáti uplatnit a prokázat na seminářích, kdy je jejich úkolem ztvárnit určité role, jako tomu bylo v prvním cvičení popsaném výše. V tomto cvičení se mají stát biologickým rodičem, který přichází o své dítě, pak dítětem, které čeká na své pěstouny, a nakonec budoucím pěstounem, který má své představy konfrontovat se skutečnými potřebami určitého dítěte a jeho rodičů.

Rodina, která si přeje stát se rodinou pěstounskou, nemusí bezpodmínečně mít všechny nezbytné dovednosti před tím, než kurz absolvuje. Během kurzu, když si např. uvědomíme, jak důležité jsou pro nás naše rodinné svazky a jak obtížné je vyrovnat se se ztrátou osoby, která je nám blízká, pochopíme, že pro svěřené dítě je velice důležité posilovat svůj svazek s biologickou rodinou. Právě tato dovednost patří k těm, které se osvojují nejobtížněji. Máme děti chránit před jejich rodinami, nebo v nich máme spíše hledat to dobré a posilovat vazby s příbuznými, kteří by mohli dítě ovlivnit pozitivně? Odpověď na tuto otázku se dozvíte během náročných schůzek v rámci programu PRIDE, kdy se účastníci vžívají do role dítěte bez rodičů, biologických rodičů a, samozřejmě, budoucích pěstounů.

S cílem rozdělit požadavky na budoucí pěstouny do několika přehledných skupin a tyto požadavky co nejpřesněji vymezit jsme v programu PRIDE navrhli následující kategorie základních dovedností:

1. schopnost naplňovat potřeby spojené s péčí (související se zajištěním péče a bezpečí),
2. schopnost naplňovat potřeby spojené s vývojem dítěte (vzdělávací a emocionální potřeby, potřeby spojené s tělesným vývojem, s budováním sebeúcty, s dovednostmi potřebnými k samostatnému životu apod.),
3. schopnost posilovat vazby s biologickou rodinou dítěte,
4. schopnost podpořit trvalé a pozitivní vztahy (schopnost pomoci dítěti budovat pozitivní a konstruktivní vztahy jak s jeho vrstevníky, tak s dalšími dospělými osobami, např. s pěstouny),
5. dovednosti nezbytné k týmové práci (sociální dovednosti tvořící samostatnou kategorii, neboť jsou v rámci procesu poskytování týmové pěstounské péče nesmírně důležité).

Těchto pět kategorií základních dovedností (kterým se také říká „oblasti způsobilosti“) představuje na každé z deseti skupinových schůzek pro adepty pěstounství určitý vzor nebo model. Za podpory dvojice vedoucích si mohou kandidáti nejen zahrát příslušné role, ale rovněž praktickým způsobem ověřit, zda tyto dovednosti

mají. Školitelé odhalí pozitivní potenciál adeptů a pomohou jim uvědomit si, kolik toho už vědí díky svým vlastním zkušenostem, a jak užitečné mohou jejich zkušenosti být při práci s dětmi a jejich rodinami. U většiny rodin, ne-li u všech, objevíme, samozřejmě, potřeby, k jejichž naplnění budou nutné schopnosti z pěti skupin uvedených výše. Tyto potřeby se mohou kupříkladu vztahovat k týmové práci. Jestliže se tedy určitá dáma zapíše na kurz s tím, že „se přihlásila potají, aby o tom nevěděl její manžel“, bude hodně těžké si představit, jak by tato dáma přivítala ve svém domě dítě, které by bylo svěřeno do její péče, se všemi jeho potřebami a očekáváními, bez toho, že by na příchod dítěte náležitě připravila celou rodinu. Znamená to, že školicí program PRIDE se netýká pouze adeptů na pěstounství samotných, ale také jejich biologických dětí a celé rodiny.

Ted' si představte, že v pátek v 16 hodin se u vašich dveří objeví vytoužený devítiletý chlapec. Přejde k vám z dětského domova, kde strávil několik let. Přinese si s sebou spoustu návyků i vlastní pohled na to, jak by měl vypadat rodinný život. Tyto představy nasbíral z televize, ale podpořil je i svou fantazií. Váš domov, ve kterém se až doted' vše odvíjelo od vzájemné spolupráce všech členů rodiny a kde všechno fungovalo ve vašem vlastním jedinečném rytmu, kde vládly vaše tradice a způsoby, kterými jste byli zvyklí věci dělat, a kde jste si mezi sebou zavedli velmi specifický systém komunikace, tak tento váš domov se teď od základů otřese. Všichni členové domácnosti budou muset přihlížet k potřebám nového přírůstku do rodiny, který bude možná na začátku dost vylekaný. Půjdete v pátek večer jako obvykle na kuželky? Přispíte si v sobotu do jedenácti? Jak pomůžete chlapci zvyknout si na svou novou a poměrně těžkou situaci? Jak bude na jeho příchod reagovat vaše rodina? Změní se styl jejího života a vaše práce?

Adepti na pěstouny si musí během konzultačních schůzek klást tyto otázky a hledat na ně odpovědi. Tímto praktickým postupem připravíte sebe a všechny členy své domácnosti na to, abyste mohli fungovat jako pěstounská rodina. V minulosti si řada rodin vzala děti do pěstounské péče bez toho, že by prošla řádnou přípravou. Pak se však v těchto rodinách odehrávaly tragedie, jejichž příčinou byl ostrý střet nereálných očekávání s tvrdou realitou. Mnoho manželských párů prošlo závažnou krizí kvůli svému zbrklému rozhodnutí pustit se do pěstounské péče bez toho, aby všechno pečlivě

probrali s celou svou rodinou. Školitelé programu PRIDE nesou odpovědnost za děti, které potřebují dobře připravené rodiny vybavené náležitými dovednostmi. Umístění dítěte do rodiny, která nebyla náležitě připravena, představuje veliké riziko – jak pro dítě, tak pro pěstounskou rodinu.

Program PRIDE určený zájemcům o pěstounství je rozdělen do deseti skupinových schůzek. Každá z nich se věnuje jednomu důležitému tématu, jako jsou rodinné vazby, vliv ztráty na chování dítěte nebo problémy s otevřenou komunikací a účinné kázeňské prostředky.

Nyní si vybavte všechny lidi a všechny postoje a názory, které jsou pro vás důležité. Vaši nejbližší příbuzní, přátelé, hodnoty, zdraví, dům, peníze, práce. Co pro vás tito lidé, místa a postoje nebo názory znamenají? Dovedete si představit svůj život bez své rodiny, bez peněz nebo bez práce? V dnešní době je, bohužel, velmi snadné si představit, že byste mohli přijít o své zaměstnání a úspory, ale představa to není v žádném případě nijak příjemná. Vezměte si ale, jak příjemné je mít všechno, co máte. Jak moc rádi prostě jen jste se svou rodinou, jak rádi si užíváte toho, co vám přináší vaše práce. Jak skvělé je být zdravý! Každý z nás se ale v životě setkává se ztrátami. Jde o ztráty očekávané, třeba když maturujete nebo promujete a musíte se rozloučit se svými spolužáky. V životě nás mohou potkat i ztráty nečekané, jako např. ztráta zaměstnání, zdraví nebo (ztráta, se kterou je zřejmě vůbec nejtěžší se vyrovnat) ztráta osoby, která vám byla blízká. I pouhá myšlenka na tuto ztrátu je nepříjemná. Jak ale vnímají svou ztrátu děti, když přijdou v jediném okamžiku o všechno, o celý svůj svět? Ztrácejí doslova vše – rodiče, další členy rodiny, kamarády, hračky, oblíbené věci, spolužáky. Dovedeme si vůbec takovou ztrátu představit a byli bychom schopni podívat se na svět jejich očima?

Schopnost vcítit se do pocitů ostatních je pro štěstí a úspěch pěstounské rodiny základem. Tuto dovednost si nemůžete osvojit na tradičních seminářích. Tuto dovednost je možno rozvíjet v sobě zejména s využitím vlastních zkušeností. Během seminářů a schůzek u adeptů doma si účastníci vybavují své vlastní zkušenosti a pocity a teprve poté je spojují s pocity dítěte. Tímto způsobem můžeme lépe pochopit chování dítěte, které se např. naučilo, že dospělí jsou převážně agresori, kterým je lepší se vyhýbat, nebo že jsou to naopak předvídatelní slaboši, které lze snadno zneužít. Nyní nastoupí

namísto agresivity, která byla pro dítě doposud cestou k ovládnutí scény, otevřená komunikace, vyjadřování vlastních pocitů a rodinné vazby. Jak se v tom má dítě vyznat? Jaké metody bude potřeba použít? Jak mají být posilovány vazby mezi dítětem a námi, aby ale bylo zároveň možné dítě učit, jak se má správně chovat? Je možné naučit dítě uvědomovat si hodnoty pomocí nastolení přísného řádu?

Připomeňte si situace ze svého dětství, když jste byli potrestáni a mysleli jste si, že trest nebyl spravedlivý, nebo jste vůbec nedovedli pochopit, proč jste byli potrestáni. Možná že vás potrestal váš tatínek, někdo z příbuzných nebo nespravedlivý učitel. Pamatujete si, jak jste se v té chvíli cítili? Ponížení, naštvaní, bezmocní nebo jste si snad přáli odplatu? Posílilo potrestání vazby mezi vámi a osobou, která se k vám takto zachovala, nebo to bylo spíš naopak? Představte si teď, že jste přísně potrestali (tedy že jste uplatnili tělesný trest) dítě, v jehož rodině byla agresivita na denním pořádku. Jaké pocity v dítěti váš trest vyvolá? Kým se pro něj v této chvíli stáváte? Milovanou pečující osobou, nebo dalším násilníkem?

Během seminářů, domácích konzultací a při vyplňování „knihy o životě“ odpovídají účastníci na spoustu otázek, jako byly tyto. Učí se při tom dívat se na svět a na sebe samotné očima dítěte, které se od prvních let života učilo vyhýbat se útokům a napadání, které na útoky reaguje nepřiměřeně, touží po lásce a přijetí, ale zároveň není schopno na projevy náklonnosti pohotově reagovat.

Snad nejsložitější částí kurzu je téma posilování vazeb dítěte s novou pěstounskou nebo adoptivní rodinou. Řada adeptů na pěstouny se domnívá, že pouhý fakt, že dítě přichází k nim domů, by měl být dostatečným důvodem k tomu, aby jim bylo dítě vděčné. Pěstouni si často nemohou představit, že by mohli milovat dítě, na které by měl právo ještě někdo jiný. Myslí si, že v rodině dítěte jsou sami alkoholici a darebáci, od kterých by mělo být dítě raději drženo dál, ne tak aby se někdo snažil posilovat jeho vazby k nim. Je dost těžké si představit kontakt s matkou dítěte, s jeho tetou nebo otcem. Jsme připraveni snést mu modré z nebe, proč bychom měli probouzet všechny ty zlé vzpomínky? Téma posilování vazeb s biologickou rodinou a skutečný cíl pěstounské péče se na kurzu probírají od samého jeho začátku.

Většina z vás ještě není schopna naplno přijmout nutnost posilování vazeb s biologickou rodinou dítěte. Svůj postoj v tomto ohledu se snažíte vysvětlovat tím, že máte strach z útoku ze strany rodičů dítěte. Vy přitom chcete mít klid. Uvědomte si však, že chcete k sobě domů vzít dítě někoho jiného. Toto dítě si bude přirozeně přát uchovávat si svou identitu a opatrovat své kořeny. Bude se snažit se svou rodinou spojit a posilovat své vazby s ní přímo, prostřednictvím osobních setkání, nebo nepřímo, díky pobytu ve vaší rodině, která pro něj bude bezpečným zázemím. Ještě pořád trváte na svém, že? I když si vybavíte své vlastní pocity v okamžiku, kdy jste přišli o někoho blízkého? I když si připomenete první cvičení, kdy vás vaše dítě chtělo jít navštívit do nemocnice? Dobrá, na něčem jsme se dohodli – máte právo na vlastní názor. Udělejte ale ještě jednu věc. Napište úplně poslední dopis matce dítěte. Povězte jí, jak se jmenujete, řekněte, že její dítě žije teď u vás, popište jí stručně svou rodinu a pak jí vysvětlete, že své dítě už nikdy neuvidí, nebude mu moci napsat ani ho přijít navštívit. V dopise se také pokuste objasnit své rozhodnutí.

Dovednosti, které si osvojí naši budoucí pěstouni, mohou zůstat na úrovni znalostí. V takovém případě toho budou o potřebách dítěte hodně vědět, avšak nebudou schopni propojit si tyto znalosti se svými vlastními pocity a zkušenostmi, takže jejich znalosti nebudou ovlivňovat jejich chování v praxi. Program PRIDE nabízí zájemcům o pěstounství jedinečnou příležitost „procvičit si“ své pocity a emoce jakožto pěstouni ve cvičeních, která jsou nahlížena z pozice dětí. Proto je také program PRIDE označován za jeden z nejbezpečnějších programů sloužících k přípravě pěstounských rodin na světě. Jen stěží by mohl někdo z účastníků projít tímto programem netečně a bez zaujetí. Není v podstatě možné skrývat své pocity a záměry. Účastníci musejí, chtě nechtě, dát najevo své nejskrytější pocity a nejtajnější myšlenky. Než si koupíte pěstounskou košili, musíte si ji nejdříve vyzkoušet, i když máte možnost nepadnoucí košili vrátit. Když se ale stane, že si pěstouni dítě po nějaké době ve své rodině nepřejí, jde o skutečnou tragédii.

Po celá desetiletí vycházela takzvaná „kvalifikace pěstounských a adoptivních rodin“ z předpokladu, že pěstouni se rekrutují z řad zaměstnanců oddělení sociální péče a soudů pro rodinné záležitosti, a z výsledků nestandardizovaných psychologických testů. Řádně vedené přípravné kurzy pro pěstouny a adoptivní rodiče jsou záležitostí teprve posledních několika let. Od roku 2001 jsou zájemci o pěstounství v Polsku

povinni absolvovat před tím, než se z nich stanou pěstouni, přípravný kurz. K mnoha soudům zprávy o tomto novém zákonném požadavku ještě v plné míře nedorazily, a v řadě případů, především pokud jde o svěření dětí do pěstounské péče příbuzných, tak soudy dokonce ani nekonzultují s pracovníky středisek pro adopci to, zda žadatelé o pěstounskou péči splňují náležité předpoklady.

Přípravné programy pro pěstounské rodiny, které eviduje Ministerstvo práce a sociálních věcí, se navzájem liší tématy, jimž se věnují, a dobou trvání, ale především metodickým přístupem popsaným výše. Mezi těmito programy se zdá být program PRIDE zvláště intenzivní a časově náročný – deset týdnů skupinových seminářů, několik schůzek u účastníků doma, povinná literatura, projekty, vyplňování „knihy o životě“, kde jsou otázky i o těch nejintimnějších záležitostech ... Ve srovnání s ostatními programy se toho zdá být opravdu hodně, ale co je pár měsíců usilovné práce ve srovnání s lety strádání dítěte, které nemá ke komu jít? Co je tato práce na seminářích a domácích schůzkách ve srovnání s obrovskou změnou, která nastane, až k vám domů přijde cizí dítě? Vypadá to, že se opravdu vyplatí udělat všechno pro to, aby si dítě připadalo v bezpečí, umělo se s novou situací vyrovnat co nejlépe a mělo kolem sebe lidi, kteří chtějí naslouchat jeho pocitům a dovedou naplňovat jeho potřeby.

Kurzy PRIDE jsou zakončeny panelovou diskuzí, které se účastní hosté pozvaní samotnými účastníky programu – jejich přátelé, sousedé, kolegové nebo děti. Do diskuze se zapojují rovněž lidé, kteří již mají o pěstounské nebo adoptivní péči dokonalý přehled nebo s ní mají vlastní zkušenosti – sociální pracovníci, zaměstnanci soudů či místních úřadů nebo biologičtí rodiče dětí, které vyrůstají či vyrůstaly v dětském domově nebo v pěstounské rodině. Tato panelová diskuze je výtečnou příležitostí k vyjasnění si posledních pochybností a k získání důležitých informací z první ruky.

Na poslední schůzce přijímají účastníci závěrečné rozhodnutí. Prošli už celým kurzem a mají potřebné znalosti i dovednosti a mohli si „vyzkoušet“ své vlastní prostředí ve své nové roli. Stává se jen velice zřídka, že by rodina, u které školitelé silně pochybovali o tom, že by kurz dokončila, všechny překvapila, došla až do samého závěru programu a nejenže se stále chtěla, ale také byla schopna stát se pěstounskou rodinou. Ve většině případů „odpadnou“ rodiny s nesprávnou motivací nebo nevhodnými postoji mnohem dříve. Školitelé však mají k dispozici velmi objektivní nástroj – tzv. tabulku předností a potřeb, do níž zapíše všechny údaje (nikoli tedy své

názory) a podrobnosti o schopnostech a dovednostech zájemců o pěstounství. V programu PRIDE přijímají obě strany rozhodnutí, které je podpořeno potřebnými informacemi. Tím je možné zajistit, že dítě bude umístěno do bezpečného prostředí rodiny, která je připravena naplňovat jeho potřeby. Optimálním rozhodnutím přijímaným na závěr kurzu je tedy „ano“ na obou stranách – na straně rodiny, která má vše potřebné k tomu, aby toto rozhodnutí učinila, a na straně školitelů, kteří si ověřili a zároveň ukázali i rodině, že má všechny dovednosti nezbytné k tomu, aby mohla fungovat jako rodina pěstounská.

Od začátku roku 2000 do března 2009 bylo v Polsku toto kladné rozhodnutí na obou stranách přijato v rámci programu PRIDE u přibližně 5 300 rodin nebo osob. Do těchto rodin nebo k těmto osobám už bylo svěřeno přes 7 500 dětí. Některé z těchto rodin už přivítaly více dětí, protože ty, které přišly do rodiny jako první, už jsou zpátky u svých biologických rodičů. Tímto způsobem plní své poslání rodiny, které pomáhají dětem naplňovat jejich potřeby, včetně potřeby největší – být zase se svou rodinou. Vzhledem k minimální podpoře, kterou poskytuje systém sociální péče, zůstane většina dětí v pěstounských rodinách celé roky, někdy až do okamžiku, kdy jsou schopné postavit se na vlastní nohy. Budou však vyrůstat v rodinách, které je přijímají takové, jaké jsou, se vším, co k nim patří, včetně jejich zázemí, identity a potřeb. Díky tomu neskončí v dětském domově, kde je možné uspokojovat maximálně zájmy skupiny, ale kde není možné se věnovat konkrétním potřebám jednotlivých dětí.

Přizpůsobení programu PRIDE podmínkám ve východní a střední Evropě

Program PRIDE se v Polsku objevil v roce 1999, kdy sdružení „Náš domov“ získalo licenci od americké Ligy pro péči o děti a zorganizovalo první kurz pro zájemce o pěstounství. Už na tomto prvním kurzu rozpoznali účastníci jeho přednosti i nedostatky. Mezi přednostmi kurzu můžeme zcela jistě zmínit skutečnost, že vychází ze zkušeností zájemců, které ve cvičeních propojuje s pocity dětí a jejich biologických rodin. Mnoho účastníků vyzvedávalo, že program PRIDE učí, jak být empatický, jak se na svět dívat očima dítěte a optikou jeho potřeb.

Různorodost aktivit v programu, zajímavá cvičení, praktický obsah – to vše patří k výhodám programu. K jeho nedostatkům zcela jistě patří „americký styl“ programu, nezáživný jazyk prvního překladu materiálů a skutečnost, že obsah kurzu často

nenavazoval na skutečné potřeby dětí v Polsku, kde většina dětí, jež jsou umisťovány do pěstounských rodin, prošla ústavní péčí. Od roku 1999 je program PRIDE neustále upravován pro potřeby Polska i s ohledem na aktuální situaci. První polská kniha vydaná k programu PRIDE v roce 2003 se už výrazně lišila od originálu. Její adaptaci si vzal na starost Tomasz Polkowski, který využil spousty postřehů a nápadů získaných na polských a slovenských kurzech. V lednu 2006 byla vydána další verze knihy k programu PRIDE, která byla rozšířena o další informace a jednu zcela novou schůzku.

Program PRIDE tak vpravdě zpolštěl a obsahuje spoustu nových věcí. Zachován zůstal jedinečný způsob rozdělování rodin do kategorií a podkategorií podle dovedností a pohled na konkrétní záležitost ze tří úhlů – vlastní pocity, pocity dítěte a zavádění závěrů do života v konkrétních podmínkách adoptivní nebo pěstounské rodiny. Ponechán byl, samozřejmě, rovněž systém schůzek, který napomáhá procesu postupného „zrání“ rodiny a její schopnosti přijmout závěrečné rozhodnutí. Doplněna byla celá řada nových cvičení, která se týkají potřeb dětí, které přicházejí z dětského domova. Mnoho schůzek, které se věnují vazbám, sebeúctě a kázni, bylo rozšířeno. Závěrečná schůzka v americké verzi se soustředila zejména na otázku, je-li správné použít fyzické trestání. V polské verzi se tato schůzka přeměnila ve cvičebnici a příručku na téma tzv. účinných pozitivních kázeňských prostředků. Nejnovější kniha k programu PRIDE obsahuje rovněž nové schůzky týkající se komunikace, takže rodiny mají možnost získat spoustu praktických vědomostí o každodenních problémech spojených s výchovou dětí, kterým často naprosto chyběly pozitivní vzory a kterým nikdo nepředával žádná pravidla společensky přijatelného chování.

Nové je v upraveném vydání knihy PRIDE taktéž všechno, co se vztahuje k místním podmínkám, tradicím a prostředí. V upraveném vydání jsou rovněž uvedeny odkazy na polské zákony. V upravené knize též najdete velké množství nových cvičení a informací, které se ukázaly jako užitečné pro určité skupiny zájemců o pěstounství, např. cvičení a informace na téma sebeúcty. Výrazně rozšířena byla šestá schůzka, která se věnuje kázni. Tato schůzka bývá vzhledem ke značnému množství informací o otevřené komunikaci a účinných kázeňských prostředcích obvykle rozdělena na dvě části. Je zřejmé, že v zemi, kde 80 % dospělých prohlašuje, že používají tělesné tresty, je osvojení si dovedností z této oblasti zcela nezbytné. To bylo také podnětem k tomu, aby byl polský program PRIDE obohacen o slavnou „Školu pro rodiče“ a o „Výchova bez

vítězů a poražených", jejichž autorem je Thomas Gordon. Každá schůzka byla také upravena z pohledu metodického tak, aby navazovala na zkušenosti polských rodin a na potřeby polských dětí, které do pěstounské péče přicházejí z rodin potýkajících se s typicky polskými problémy.

Jediným dosud připomínaným nedostatkem materiálů ke kurzu PRIDE je skutečnost, že v něm chybí samostatná schůzka, která by se soustředila na přípravu biologických dětí pěstounů na příchod nové „sestry“ nebo „bratra“ do rodiny. V případě potřeby (ne každá rodina se s tímto problémem setká) může školitel rozšířit schůzku, která se týká přípravy rodiny na příchod nového člena, a využít k tomu cvičení a informace z páté schůzky. Pokud jsou tato cvičení a tyto informace vhodně použity (což závisí v plné míře na školiteli), mohou umožnit velmi užitečný rozbor motivace rodiny, jejích potřeb a předností, ale zároveň nabídnout rodině příležitost procvičit si své nové dovednosti. Průzkumy sdružení „Náš domov“ však, bohužel, ukazují, že kvalita školitelů na mnoha místech, kde se kurzy PRIDE pořádají, stále není příliš vysoká.

Program PRIDE se do Polska dostal přes Nizozemí, kde je nejoblíbenějším programem pro přípravu pěstounů. V Evropě se dále používá ve Skandinávii, Maďarsku, Belgii, Estonsku, na Slovensku, Ukrajině a v Srbsku. O získání programu se zajímají i další země.

Jak je možné, že stejný program funguje v tolika různých zemích? Je vůbec americký program použitelný v Polsku? Odpověď na tyto otázky je dvojí. Za prvé, když mluvíme o pocitech a zkušenostech, jako je láska, ztráta, touha po příbuzných nebo potřeba vazby, neexistuje žádný rozdíl mezi dítětem z Illinois, Budapešti nebo Varšavy. Pro všechny děti bude vyrovnávání se s odloučením od blízkých lidí stejně těžké a všem se bude stýskat po jejich domově a budou stejně toužit po tom, aby se jich ujal někdo, kdo se o ně bude schopen postarat.

Na druhou stranu bylo nutné program PRIDE v Polsku upravit polským podmínkám a zákonům. Do polské verze byly promítnuty zkušenosti více než 230 školitelských dvojic, které s přípravou polského programu velmi pomohly. Aktuální verze knihy PRIDE nemá moc společného s informacemi v příručkách používaných před třemi lety. Pro sdružení „Náš domov“ a dlouhou řádku dalších lidí a institucí, kteří jsou do realizace programu zapojeni, je to veliký úspěch.

Důležitou součástí programu PRIDE jsou také materiály, bez kterých by nebylo možné vést individuální a skupinové schůzky se stávajícími adoptivními a pěstounskými rodinami. Program PRIDE, který je jedním z mála školicích programů tohoto typu, upozorňuje na důležitost soustavné podpory pro stávající pěstouny.

V lednu 2010 vydalo sdružení „Náš domov“ třetí vydání knihy k programu PRIDE. Schůzka, která se věnuje vazbám, je doplněna o nejnovější vědecké poznatky týkající se navazování vazeb a vlivu vazby s primární pečující osobou v prvních letech života dítěte. Jak je možné pomoci dítěti, které má problémy s vytvářením si vazeb? Jak má pěstoun přistupovat k dětem, které se nedovedou sblížit s dospělou pečující osobou nebo se sblížení bojí? Vazby jsou jedním z klíčových témat programu PRIDE. Schůzka, která se vztahuje ke správné přípravě domácnosti zájemce o pěstounství, bude také rozšířena, zejména v oblasti přípravy biologických dětí adeptů. Většina zbývajících schůzek byla rovněž aktualizována a obohacena o informace a cvičení, která, jak dokládají zkušenosti mnoha účastníků, do značné míry napomáhají osvojení si dovedností, které pěstouni potřebují.

Kurzy PRIDE pro školitele a organizátory z oblasti pěstounské péče

Kurzy pro osoby organizující poskytování pěstounské péče, kterým se také říká „školitelé“, trvají šest měsíců a jsou rozděleny do šesti schůzek. První tři schůzky jsou zpravidla školicími schůzkami, na kterých se adepti na post školitele seznamují s programem, jenž si procházejí způsobem podobným tomu, jakým pracují zájemci o pěstounství. Platí zde pravidlo „nečiň jinému, co nechceš, aby jiní činili tobě“. Proto také musejí všichni budoucí školitelé procházet nejtěžšími tématy programu. Stejně jako rodiče přicházejí i zájemci o post školitele na první schůzku s obavami a pochybnostmi. Pro osoby, které zájemce školí, je skvělé pozorovat, jak se noví zájemci postupně dostávají do pocitů dětí a jejich rodin, jak mění svůj způsob uvažování a jak si postupně uvědomují nutnost hovořit o potřebách dětí.

Kromě informací obsažených v programu absolvují budoucí školitelé také metodický kurz a jsou připravováni na to, aby dovedli vést kampaně, jejichž cílem je informovat místní komunitu (nebo dokonce celou zemi) o tom, jak důležité je získávat pro opuštěné děti nové pěstouny.

Po absolvování tří školicích schůzek jsou budoucí školitelské dvojice povinny sestavit své vlastní skupiny zájemců o pěstounství. Během kurzů PRIDE pro budoucí školitele **je povinností vést pod dohledem zkušeného školitele kurz pro zájemce o pěstounství a adopci. Školitelem v programu PRIDE není možné se stát bez toho, že by člověk vedl takovýto kurz a že by prošel hodnocením od skupiny svých vlastních školitelů. Školitelé mají ve svých rukou osudy dětí, a je tudíž nezbytné zajistit, že jak školitelé, tak budoucí pěstouni budou ke své práci přistupovat naprosto zodpovědně a že budou vybaveni potřebnými vědomostmi a dovednostmi.**

Kromě přípravy 16 skupin školitelů v Polsku se specialisté sdružení „Náš domov“ zapojili rovněž do realizace podobných školení v Lotyšsku a na Slovensku. Spolupracujeme také s pěstounskými organizacemi na Ukrajině a zahájili jsme velice slibně se vyvíjející výměnu informací s Gruzii a Ázerbájdžánem. Touto cestou se snažíme omezovat roli problematických dětských domovů v této části světa.

Sdružení „Náš domov“ - Polsko

biuro@naszdom.org.pl

tomaszpolkowski@wp.pl

Adresa:

Towarzystwo Nasz Dom

Al. Zjednoczenia 34

01-830 Warszawa

Polsko

Telefon: +48 22 8346053